

Allians under spänning

General John Deane, som under två år — från oktober 1943 till några månader efter krigets slut — var chef för den amerikanska militärmissionen i Moskva, har i en nyss utgiven bok (*The strange Alliance*, The Viking press 1947) berättat om sina erfarenheter under denna tid och format några allmänna omdömen om förhållandet mellan Ryssland och makterna. Hans bok är välskrivet och uttrycksfullt, sannolikt framsta källa som nu finns att tillgå för kännedom om USA:s och Rysslands militära och militärpolitiska relationer under kriget. Att boktiteln "Det egendomliga förhållandet" beror inte på någon kritikinställning gentemot det samarbetsförhållande som ägt rum. Det sammanhän-

del kommit att belysa de svårigheter i stort och smått som inställde sig vid försöken att samordna de ryska och amerikanska krigssträngningarna.

I väsentliga punkter är Deanes uppfattning av Ryssland under kriget högst positiv. Han talar om soldaternas och de civilas mod, de militära chefernas förmåga, statsledningens skickliga och på lång sikt konsekventa politik; för de enskilda människor med vilka han kommit i beröring har han i regel starka sympatier. Någon hetsbok är hans arbete minst av allt, han har stora förhoppningar om ett gott förhållande mellan USA och Ryssland även i framtiden. Men han söker klargöra de hinder som härvid mött och möter, och han finner dem övervägande bottna i vissa särdrag hos den ryska politiken.

Samarbetet mellan de båda länderna under kriget kom till huvudsaklig del att bestå i amerikanska leveranser till Ryssland. Deane erinrar om den väldiga omfattningen av denna hjälp; uppskattad i pengar uppgick den till elva miljarder dollar, och till sändningarna hörde 4,5 miljoner ton livsmedel (tillräckligt för att ge varje rysk soldat några hektogram förstklassig mat varje dag under kriget), 2.000 lokomotiv, 427.000 fordon och 13.000 stridsvagnar av olika slag. Förbluffande är de ringa förlusterna vid transporten trots ubåtskriget; bortåt 95 procent av de avsända varorna nådde Ryssland. Huruvida hjälpen var avgörande för Rysslands möjlighet att hålla stånd kan naturligtvis inte med säkerhet avgöras. Deane synes snarast hålla

för troligt att hjälpen var av bestämmande betydelse.

Ett samordnande av de militära aktionerna kunde däremot endast i begränsad omfattning uppnås. De förhandlingar som fördes härom både i fråga om kriget mot Tyskland och kriget mot Japan — i vilket Ryssland inträdde först några dagar före Japans kapitulation — blev omständliga, irriterande och föga givande. De gällde dels gemensam planläggning av de allierade arméernas operationer i slutet av kriget, dels sådana saker som skyttelombningen — enligt vilken engelskt och amerikanskt flyg skulle kunna landa i Ryssland och därefter vända tillbaka med ny bomblast —, översändande till hemlandet av från tyskarna befriade krigsfångar, utbyte av väderleksunderättelser, anläggande av engelsk-amerikanska flygbaser på ryskt område. På alla dessa punkter visade ryssarna enligt Deane en obehägenhet att göra medgivanden, en långsamhet i uppfyllandet av givna löften, en oro för att bli lurade, som ledde till att man för sent, i alltför ringa omfattning eller inte alls kom till resultat.

Delvis hade dessa svårigheter närliggande och lättförståeliga förklaringar. Den ryska ledningen tänkte ständigt, skriver Deane, på de framtida utrikespolitiska konsekvenserna av vissa aktioner och avböjde därför ofta västmaktsförslag som ur rent militär synpunkt var uppenbart rationella. Sålunda ville ryssarna undvika kontakt mellan västmakternas militär och den polska motståndsrörelsen; under slitningarna i den polska frågan avbröt den ryska militären i stor utsträckning samarbetet för att förmå sina allierade till eftergifter; Eisenhower fick inte befria Prag, ty ryssarna ville komma först och därmed vinna politisk prestige. Då de västallierade bland sina fångar räknade tiotusentals ryssar i tyska uniformer, vägrade den ryska ledningen att erkänna att det här kunde vara fråga om förrädare, som inte gärna fick behandlas på samma sätt som ur tysk fångenskap befriade ryssar.

Emellertid fanns även andra och djupare liggande orsaker. Centralisationen i Ryssland gjorde det svårt att komma fram till ett beslut. Alla underordnade myndigheter uppträdde som ombud, med strikta direktiv som inte fick rubbas, och förda förhandlingar måste därför ständigt avbrytas för hänvändelser till den högsta ledningen. Att nå snabba och säkra beslut blev därför egentligen möjligt blott vid förhandlingar med Stalin själv. Härtill kommer den respekt och fruktan för överordnade som utmärker den strängt organiserade hierarkin. Fruktan för insyn och beblandelse med främlingar gjorde sig likaså ständigt gällande. Att placera de välklädda, välfödda och vid fritt umgänge vana amerikanska trupperna på ryskt område framstod som en fara för den ryska opinionen. Under sin vistelse i Ryssland var Deane — och detta gäller även hans kolleger — aldrig inbjuden i en rysk familj; de ryssar han själv bjöd hem visade en påtaglig oro för att genom umgänge med utlänningar utsätta sig för de överordnades eller den hemliga polisens misstankar. Naturlig och oreflektad uppriktighet uppnåddes sällan eller aldrig. Ett slags surrogat härför utgjorde de fester som anknöts till alla förhandlingar; man skålade då under parollen "botten upp" för Stalin, Roosevelt, Churchill och andra notabiliteter, och den enda klara tanken blev efter en stund att om möjligt undgå redlös berusning.

Ryssarnas misstänksamhet blir enligt Deane den djupaste orsaken till svårigheterna. I grunden beror den, anser han, på den härskande åskådningen hos de ledande: kommunism och kapitalism kan i längden inte leva sida vid sida, arbetet för ett gemensamt mål innebär blott ett tillfälligt vapenstillestånd, till sist måste den ena parten bli herre över världen. Med denna uppfattning följer inte blott en strävan till territoriell expansion och femte kolonn-verksamhet, utan även tro på att "de andra" arbetar enligt samma metoder, att de aldrig släpper målet att

D-N

17/3 1947

Vanstyret i blyxtljus

För beslutet om importförbud och ny ransonering kan inte regeringen klandras. Detta beslut var nödvändigt. Likväl är det naturligt att regeringen i detta ögonblick blir föremål för den starkaste kritik. Ty regeringen har dröjt med sin aktion så länge att den måste få en vida mer långtgående och förhatlig karaktär än om ett ingripande tidigare skett. Regeringen har sedan ett år slösat med löften, som nu visat sig värdelösa, och förutsägelser, som utvecklingen snabbt dementerat; en rad exempel härpå ges på ett annat ställe i dagens tidning. Vidare har man vidtagit åtgärder och framlagt planer som varit ägnade att skärpa läget likaväl som man underlåtit mycket som kunnat åstadkomma en förbättring eller åtminstone mildra svårigheterna. Följden är att Sverige bortåt två år efter krigets slut är nödsakat att återgå till den hårda tvångshushållning som var nödvändig under krigstiden med dess nära nog totala isolering.

Från regeringshåll söker man framställa sig som ett rö för vinden, som ett offer för händelser och förhållanden som varit omöjliga att förutse och på vilka man i varje fall icke kunnat utöva något inflytande. Vad som nu skett konstateras lika ogenerat som då regeringsledamöter fastslog att ingen risk för inflation förelåg, att snarare en höjning av penningvärdet var sannolik, att den väldiga utlandskrediten kunde bäras utan nedskärning av det svenska

undergräva eller krossa den kommunistiska regimen. Därför kunde ingen tacksamhet för de allierades hjälp vinna insteg i Ryssland; alla erbjudanden och understöd antogs vara så totalt bestämda av det egna intresset att de snarast möttes med misstankar. En fast politik som utgår från att gåvor måste köpas med gengåvor, att "affär är affär", är därför det bästa medlet att komma fram till rimliga uppgörelser. På lång sikt räknar Deane med en uppmjukning av den ryska diktaturen, varigenom ett uppriktigt och förtroendefullt förhållande skall kunna uppnås.

I detaljer har Deane åtskilligt av intresse att berätta. På Moskva-konferensen 1943 föreslog Molotov att Sverige skulle förmås att ställa flygbaser till de allierades förfogande; de amerikanska och engelska utrikesministrarna vägrade, då de ansåg det omöjligt att bereda Sverige tillräckligt skydd mot Tyskland. Till de roliga historierna hör skildringen av vilka aktioner man låtsade sig förbereda för att dölja planen till allierad invasion i juni 1944, "overlord"-planen. "Sanningen förtjänar en livvakt av lögnare" (a bodyguard of lies) skämtade Churchill under debatten, och så fick camouflage-planerna beteckningen "livvakt". Rofliga är också beskrivningarna av den sociala och särskilt den militära hierarkin i Ryssland; inför de ryska officerarnas uniformer, ordnar och preussiska disciplin verkar den amerikanska militären totalt "socialiserad", skriver Deane.

Herbert Tingsten

välståndet, att konsumtionen av kaffe borde underlättas genom pris-sänkning, att det inte fanns anledning att diskutera importreglering. Alla dessa påståenden har gjorts under loppet av det senaste halvåret; nu säges eller erkännes i handling på varje punkt det motsatta. Främst är det regeringschefen-finansministern som bär ansvaret; hans muntert framförda förklaringar om sannolikheten av det som icke skett och osannolikheten av det som skett borde just nu spridas till alla väjare.

Morgon-Tidningen försvarar allt. Det talas om "nedskärningen av en lyxbetonad import". Kaffet har plötsligt blivit en lyx, kaffet som socialdemokraterna sedan årtionden med all rätt räknat till det självklara i ett svenskt hushåll och därför sökt skydda mot tullhöjningar och skatter. Tidningen betonar också värdet av de löneförhöjningar som skett — på denna punkt är alla i princip ense. Men den tillägger att löntagarna nu måste tvingas att inte ge ut de nya inkomster som uppnåts. Klarare uttrycker sig två ministrar. Enligt statsministerns anförande i lördags är "målet att våra produktiva resurser och varutillgångar skall komma i jämnhöjd med vår lönestandard"; statsrådet Myrdal förklarade i går lika självklart att den överdrivna efterfrågan på konsumtionsvaror gör regleringen nödvändig. Alltså: på en gång berömmar man sig av löneförhöjningarna och erkänner att de varit för stora i förhållande till produktionen och därför lett till inflation och ny tvångshushållning. Vad är det för glädje med stegrade löner om priserna ökas i samma proportion och därjämte de varor man vill köpa försvinner från marknaden?

Morgon-Tidningen uttalar också att "handelsmän" måste göra en insats och att det icke finns anledning att tvivla på deras lojalitet. Säkertligen har tidningen rätt i sin förhoppning: laglydnad och lojalitet bör vara självklara på detta håll likaväl som på andra. Men två anmärkningar bör tillfogas. "Handelsmän", det är samma personer som den socialdemokratiska pressen i vardagslag kallar monopolister, profitörer och utsugare. De tillhör den samhällsgrupp vars möjligheter — liksom hela den svenska produktionens — man vill beskära genom en beskattning som hämmar sparandet och den ekonomiska expansionen. I stil med vädjan till "handelsmän" är talet om sammanhållningens värde och betydelse. Satsen verkar egendomlig från det parti som vägrat att på någon punkt revidera sina planer av hänsyn till oppositionens övertygelse.

Ett försvar...